MALTA

QORTI TAL-MAGISTRATI (GHAWDEX) KOMPETENZA SUPERJURI

MAGISTRAT DR. ANTONIO MICALLEF TRIGONA

Seduta ta' l-1 ta' April, 2003

Citazzjoni Numru. 28/1988/1

Citazzjoni numru 28/1988

Michael Camilleri bhala legittimu rapprezentant ta' ibnu minuri Wayde Camilleri u b'nota pprezentata fl-14 ta' Gunju 1990 l-imsemmi Wayde Francis Camilleri assuma l-atti tal-kawza f'ismu proprju peress li sar maggorenni.

vs

Id-Direttur ta' l-Edukazzjoni u t-Tabib Principali tal-Gvern.

Il-Qorti:

Fic-citazzjoni tieghu l-attur ippremetta:

Illi Michael Camilleri huwa missier u bil-ligi l-legittimu rapprezentant ta’ ibnu Wayde Camilleri;

Illi fit-8 ta’ Ottubru 1986, waqt illi l-imsemmi Wayde Camilleri kien ghal-lezzjoni ta’ l-iskola tas-snajja ta’ Victoria, Ghawdex, u partikolarment meta kien qed jezercita ruhu fuq vettura, huwa gie ferut f’ghajnu x-xellugija b’bicca hadida li taret mill-istess vettura;

Illi sussegwentement Wayde Camilleri gie rikoverat fl-Isptar Craig, fejn minkejja li gie ezaminat, ma giex moghti kura adegwata u opportuna ghall-griehi sofferti minnu;

Illi konsegwenza ta’ dan l-incident, l-attur nomine sofra debilitazzjoni permanenti fil-funzjoni ta’ ghajnu x-xellugija, bil-konsegwenzi li din iggib maghha;

Illi dan l-incident gara minhabba negligenza u traskuragni da parti tal-konvenut jew min minnhom;

Illi minkejja diversi interpellazzjonijiet il-konvenuti qed jirrifjutaw li jhalsu lill-attur nomine kumpens gust u adegwat ghad-danni sofferti minnu;

TALAB, ghaliex m’ghandhiex il-Qorti:

1. tiddikjara lill-konvenuti jew min minnhom responsabbli ghad-danni sofferti mill-attur nomine konsegwenza ta’ l-incident imsemmi;

2. tillikwida dawn id-danni anki permezz ta’ periti li jigu nominati ghal dan il-ghan minn din il-Qorti;

3. tikkundanna lill-konvenuti jew min minnhom sabiex ihalsu lill-attur nomine d-danni hekk likwidati.

Bl-ispejjez, inkluzi dawk tal-ittra ufficjali mibghuta lill-konvenuti f’Novembru 1987.

Il-konvenuti huma mharkka ghas-subizzjoni.

Rat id-dikjarazzjoni guramentata, u l-lista tax-xhieda.

Rat in-nota tal-eccezzjonijiet tal-konvenut Direttur tal-Edukazzjoni li eccepixxa li:

1. kwantu diretti kontra l-esponenti t-talbiet tal-attur huma nfondati fil-fatt u fid-dritt stante illi l-incident imsemmi fic-citazzjoni ta’ l-attur ma garax minhabba xi negligenza jew traskuragni da parti tieghu u ghalhekk huwa ma jirrispondix ghad-danni;

2. minghajr pregudizzju ghall-premess l-incident imsemmi fic-citazzjoni ta’ l-attur, jekk gara, gara unikament fuq responsabbilita’ ta’ iben l-attur stante li, kif jigi pruvat waqt it-trattazzjoni tal-kawza, iben l-attur, persuna li fiz-zmien ta’ l-incident kienet ta’ eta ‘l fuq minn erbatax il-sena u ghalhekk tenuta kemm mill-ligi kriminali kif ukoll minn dik civili bhala persuna pjenament responsabbli ghal ghemilu, agixxa negligentement u bi ksur ta’ l-istruzzjonijiet moghtija lilu mill-instructor tieghu u minghajr il-permess ta’ l-istess instructor ghamel uzu minn ghodda mhux adattata ghax-xoghol li ghalih kellu juza biss idejh;

Salvi eccezzjonijiet ohra u bl-ispejjez.

Rat id-dikjarazzjoni tal-konvenut u l-lista tax-xhieda annessa.

Rat in-nota ta’ l-eccezzjonijiet tal-konvenut it-Tabib Principali tal-Gvern li eccepixxa li:

1. preliminarjament c-citazzjoni hija nulla billi, kwantu jikkoncerna l-esponenti m’hemmx indikat fiha ness ta’ kawzalita’ bejn l-att dannuz u l-agir ta’ l-esponenti;

2. ukoll preliminarjament u subordinatament ghall-ewwel eccezzjoni c-citazzjoni ta’ l-attur hija wkoll nulla stante illi permezz ta’ citazzjoni wahda l-attur qieghed jezercita zewg azzjonijiet differenti u b’zewg kawzali differenti;

3. subordinatament u minghajr pregudizzju ghall-premess it-talbiet tal-attur kwantu diretti kontra l-esponent huma nfondati fil-fatt u fid-dritt stante illi d-danni allegatament sofferti ma gewx kawzati fuq responsabbilita' tal-konvenut li ghalhekk ma jirrispondix ghalihom;

Salvi eccezzjonijiet ohra u bl-ispejjez.

Rat id-dikjarazzjoni guramentata tal-konvenut u l-lista tax-xhieda.

Ezaminat ix-xhieda;

Rat l-atti u d-dokumenti kollha tal-kawza nkluzi n-noti tal-osservazzjonijiet u r-relazzjoni tal-abbli perit legali nominat, l-Avukat Alfred Grech.

Ikkunsidrat:

Illi qabel jigi trattat il-meritu hemm zewg eccezzjonijiet preliminari li ghandhom jigu diskussi l-ewwel u qabel l-meritu proprju: dawn jolqtu l-validita' tac-citazzjoni filli l-konvenut it-Tabib Principali tal-Gvern qieghed jecepixxi n-nullita' tac-citazzjoni fuq zewg fatturi – wahda li m'hemmx in-ness ta' kawzalita' bejn l-att dannuz u l-agir tal-esponenti; it-tieni stante li permezz ta' citazzjoni wahda l-attur qieghed jezercita zewg azzjonijiet differenti u b'zewg kawzali differenti. Fid-dikjarazzjoni guramentata tieghu dan il-konvenut espanda fuq tali nullita' billi fl-ewwel lok jghid li l-incident li qed jirreferi ghalih l-attur fil-paragrafu erbgha tad-dikjarazzjoni tieghu ma huwiex identifikat u l-attur ma stabilixxa ebda ness ta' kazwalita' bejn id-dannu soffert minn iben l-attur u l-agir ta' dan il-konvenut; fit-tieni lok jaserixxi n-nullita minhabba li hemm esercitat zewg azzjonijiet differenti u b'zewg kawzali differenti. Issa l-ligi in materja tesigi li c-citazzjoni ghandu jkun fiha mfissra car u sewwa l-oggett u r-raguni tat-talba. Dan ghandu jirrizulta mic-citazzjoni jew anka mid-dikjarazzjoni jekk il-kawzali ma tkunx imfissra cara bizzejjed fic-citazzjoni. Fil-kaz in disamina, anka mic-citazzjoni ut sic, il-Qorti assolutament mhux qeghdha tirriskontra l-allegata nullita, la minhabba xi nuqqas ta' ness ta' kawzalita', u l-anqas minhabba xi

multiplicita' tal-azzjoni. Il-fatti sic et simpliciter huma illi l-attur qieghed jirreklama danni minghand il-konvenuti jew minn minnhom minhabba xi allegata negligenza taghom jew ta' xi wiehed minnhom li kkawzatlu debilita permanenti fil-persuna tieghu. Esperixxa kwindi l-azzjoni odjerna biex jigi risarcit u imhallas d-danni. Hawnhekk din il-qorti qeghdha taghmel taghha dak deciz mill-Prim' Awla tal-Qorti Civili fil-kawza *Moore v Falzon et* (Vol.XXXIX.ii.807) fejn intqal li "l-artikolu 155(1) – illum 156(1) - irceva mill-gurisprudenza interpretazzjoni larga fis-sens li ma giex adottat ir-rigur li donnhom iridu jfissru l-kliem li bihom dik id-disposizzjoni hi koncepita. Ghalhekk gie ritenut illi l-ligi ma tirrikjedix liema partikolari jrid ikun fiha c-citazzjoni; basta li jkun qed jifhem x'ikun qed jitlob l-attur b'mod illi l-kawzali tista' tkun espressa lakonikament u sahansitra tista' tkun anki ndotta mid-domandi" - ukoll u fl-istess vena *Camilleri v Abdilla* (Vol XXIX.ii.698) u *Joseph Xerri v Victor J.Borg pro et noe* (Appell deciz 16 ta' Gunju 1997). Issa c-citazzjoni in meritu hija mhux biss espressa b'mod li jista' jifhem ezattament x'qed jitlob l-attur, bil-konsegwenza li bl-ebda mod ma jista' jigi ventilat li tikkostitwixxi pregudizzju ghad-difiza, izda wkoll, u sakemm hija diretta kontra zewg konvenuti, hija rizultat ta' fatt komuni dirett lejn iz-zewg konvenuti (id-debilita' li garrab f'ghajnejh) ghal liema l-konvenuti jistghu talvolta jkunu tenuti jirrispondu, jew min minnhom, jew solidalment.

Ikkunsidrat:

Illi in konessjoni mal-meritu proprju ma jidhirx li hemm kontestazzjoni dwar li l-imputat, li allura kellu 'l fuq minn erbatax il-sena pero' inqas minn tmintax il-sena, wegga' meta bhala student kien qieghed jattendi l-lezzjoni tal-auto-enginerija fl-iskola tas-snajja tas-subien, Victoria, Ghawdex, liema klassi kienet qeghdha titmexxa mill-ghalliem Emmanuel Grech. Li gara hu li f'xi hin matul il-lezzjoni is-surmast illarga f'kamra adjacenti, estensjoni mill-istess ambjenti tal-klassi, sabiex jissorvelja xi impjegati tad-Dipartiment tax-Xoghlijiet li kienu marru proprju f'dak il-hin biex jaghmlu xi xoghlijiet. L-incident sehh fil-waqt li l-attur kien qieghed jipprattika fuq "gear

box” u taret bicca metal li ffikkat ruhha f’ghajnejh ix-xellugija. L-espert mediku nominat ikkonkluda illi ‘the central vision of the left eye is severely damaged’ u ddetermina d-disabilita’ fi grad ta’ tletin fil-mija (folio 314) li tidher konsoni mal-entita’ tad-dannu subit konsiderat li l-vizwali tieghu wara l-incident twassal sal-ponot ta’ subghajh biss.

Illi l-ewwel ma trid tigi investita hi l-kwistjoni tar-responsabilita’. L-attur jikkontendi li kien hemm in-negligenza tad-Direttur ta’ l-Edukazzjoni fl-incident inizjali u seta’ kien hemm anki negligenza kontributorja da parti tat-Tabib Ewlieni tal-Gvern. Hu indirizza l-azzjoni fil-konfront ta’ dawn iz-zewg persuni.

Illi l-abbli perit legali, l-Avukat Dottor Alfred Grech, sab responsabilita’ fid-Direttur ta’ l-Edukazzjoni minhabba nuqqas ta’ sorveljanza adegwata mill-ghalliem, impjegat tal-istess Dipartiment, stante li ta’ l-ahhar, ghajr li ma kienx ra lill-attur juza ebda ghodda, seta’ induna li l-attur kien qieghed juza martell biex jisforza d-dhul tax-shaft meta kien sintomatiku li jekk kellha tintuza xi ghodda l-mezz idoneju ma kienx il-martell izda mazza tal-lastiku. F’dan l-isfond l-attur jikkontendi li r-responsabilita’ tad-Dipartiment tal-Edukazzjoni hija lampanti filli kellhu mhux biss jipprovdi izda jassikura li mezzi idonei, adegwati u sikuri kellhom ikunu ghad-disposizzjoni tal-ghalliem biex tigi salvagwardjata l-inkolumita’ tal-istudenti.

Illi l-istess abbli perit legali mill-banda l-ohra ma rriskontra ebda responsabilita’ fit-Tabib Ewlieni tal-Gvern minkejja t-traskuragni rizultanti fil-fazijiet inizjali tal-medikazzjoni stante li din it-traskuragni ma kellha ebda incidenza fuq l-gravita’ tal-incident li fattwalment kien gja pperfora l-lenti tal-ghajn. L-attur fir-rigward jidher li qabel ma’dawn ir-rizultanzi fattwali sakemm kienu jirrigwardaw dan il-konvenut.

Ikkunsidrat:

Illi fil-kuntest ta’ dan jibqa’ allura li jigi finalment determinat il-punt dwar r-responsabilita’ tal-ewwel konvenut, id-

Dipartiment tal-Edukazzjoni, u dan fid-dawl tan-normi legali li jikkontradistingwu l-culpa skond il-precetti tal-ligi nostrali. Qeghdin fil-kamp tal-'culpa akwiljana' li hi trattata fit-titolu "Fuq id-delitti u l-Kwazi-Delitti" fl-artikoli 1029 et sequitur tal-Kodici Civili fejn is-sens prevalenti hu li kull wiehed iwiegeb ghall-hsara li tigri bi htija tieghu meta jirrizulta li fl-ghemil tieghu ma juzax il-prudenza, id-diligenza, u l-hsieb ta' missier tajjeb tal-familja (artikolu 1032) jew li jkun ghamel jew naqas li jaghmel xi haga li biha jikser xi dmir impost mill-ligi (artikolu 1033). F'din l-ahhar ipotesi d-dannegjat irid ikun ikkommetta vjolazzjoni jew trasgressjoni ta' dover li jimporta li "quando si parla di colpa per omissione, si deve intendere la trasgressione di un dovere per il quale taluno era in obbligo di fare quello che non fece, giusta l'aforisma 'qui non facit quod facere debet videtur facere adversus ea quae non facit" (Giorgi - Obbligazioni Vol V pag 151). U fil-kaz in disamina qeghdin wkoll fil-kamp tal-culpa in eligendo vel vigilando trattassi minuri 'l fuq minn erbatax-il sena li sofra debilita' permanenti f'ghajnu x-xellugija waqt li kien fil-kustodja tal-ghalliem fi hdan id-Dipartiment tal-Edukazzjoni.

Illi ftit hemm xi tghid dwar il-fatti li jinsabu ben delinejati mill-provi prodotti u fejn allura jinsab pruvat li: l-minuri wegga waqt lezzjoni meta kien qieghed izarma shaft ta' gear box; li fil-hin li wegga' l-ghalliem kien illarga f'kamra fl-istess ambjenti; li l-attur uza martell tal-hadid; li taret farka metal li ippenetrat l-lenti ta' ghajnu ix-xellugija; li dan it-tip ta' martell ma kellux jigi uzat billi l-arti u s-sengha titlob li jintuza martell tac-comb jew tal-lastiku; li l-klassi ma kinitx provvista b'dan l-ahhar tip ta' martell.

Illi applikati l-fatti imsemmija ghar-responsabilita' tal-konvenut id-Direttur ta' l-Edukazzjoni ghandu jirrizulta li difficilment tista' tinstab din ir-responsabilita' filli hu naqas li jagixxi bhala bonus pater familias stante li l-incident ma setax ikun minnu prevedibbli. Taht dan l-aspett ghandu jkun car li "the possibility of danger emerging was only a mere possibility which should never occur to the mind of a reasonable man " (*Bolton v Stone* – 1951 – citata mill-Prim Awla fil-kawza: *Farrugia v Polidano* – deciza fil-25 ta' Frar 1967 u riportata Vol.L p.ii pag 602). Hu wkoll

altrettant difficili li treggi r-responsabilita' tieghu abbazi tal-culpa in eligendo stante li mill-provi imkien ma jirrizulta li l-ghalliem kien inkompetenti jew li l-principal ma kellux x'jahseb li hu ma kienx ta' hila. Ma rrizultax, per esempju li tul il-15 il-sena li l-ghalliem kien ilu jghallem f'din l-iskola kien involut f'xi incident ta' traskuragni. Fuq kollox l-ghalliem mhux il-persuna citata u anke jekk fic-cirkostanzi xi negligenza tista' talvolta tigi lilu attribwita fil-kapacita' tieghu personali mhux il-kaz li allura necessarjament isegwi li xi htija tista tirritorci fuq id-Direttur tal-Edukazzjoni. Dan jinghad kemm ghaliex kull prova fl-ambitu ta' l-artikolu 1037 tal-Kodici Civili trid tigi pruvata u ma tistax tigi presunta u kemm ghaliex trirrikjedi l-prova oggettiva (ara *Tabib Joseph R. Grech v Kummissarju tal-Pulizija* Vol.LXXII.i.199 u *A.Azzopardi v G.Vaudeey* Vol.XXVI.i.472).

Ghalhekk tiddisponi mill-kawza billi:

1. tichad l-ewwel u t-tieni talba dwar in-nullita tac-citazzjoni tal-konvenut it-Tabib Principali tal-Gvern;

2. tichad l-ewwel talba u konsegwentement it-tieni u t-tielet talba tal-attur;

3. Tilqa' l-eccezzjonijiet fuq il-meritu tal-konvenut id-Direttur tal-Edukazzjoni, kif ukoll it-tielet eccezzjoni tat-Tabib Principali tal-Gvern.

L-ispejjez fic-cirkostanzi jibqghu bla taxxa bejn il-partijiet bl-ispejjez tar-registru ghall-attur.

--------------------------------TMIEM--------------------------------